

## TASHKILOTLARNING ETIK VA ESTETIK MADANIYAT NORMALARI

**Karimova Kamola Zokir qizi**

**karimovakamola426@gmail.com**

**Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti**

**Psixologiya va sotsiologiya kafedrasida sotsiologiya yo'nalishi talabasi**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20324280>

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada tashkilotlarda etik va estetik madaniyat normalarining mazmuni, ularning jamoa faoliyatidagi o'rni hamda zamonaviy boshqaruv tizimidagi ahamiyati yoritiladi. Etik me'yorlarning xodimlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solishdagi roli, estetik madaniyatning esa tashkilot imiji va ish muhitiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, korporativ madaniyatni shakllantirishda odob-axloq, muomala madaniyati, tashqi ko'rinish va ish joyi estetikasining ahamiyati ochib beriladi.

**Kalit so'zlar:** etik madaniyat, estetik madaniyat, tashkilot, korporativ madaniyat, axloqiy me'yorlar, muomala madaniyati, ish muhiti, tashkilot imiji, boshqaruv etikasi, jamoaviy munosabatlar.

**Kirish.** Zamonaviy jamiyatda tashkilotlarning samarali faoliyat yuritishi nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlar, balki ularning ichki madaniy muhiti bilan ham chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, etik va estetik madaniyat normalari tashkilot faoliyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Etik madaniyat xodimlarning odob-axloqi, o'zaro hurmat, mas'uliyat va halollik kabi qadriyatlarga amal qilishini ifodalasa, estetik madaniyat ish joyining tashkiliy ko'rinishi, muomala uslubi va tashqi muhitning go'zalligini aks ettiradi.

Bugungi globallashuv va raqobat kuchaygan sharoitda tashkilotning ijobiy imijini shakllantirish, jamoada sog'lom psixologik muhit yaratish hamda mehnat unumdorligini oshirishda etik va estetik me'yorlarning o'rni tobora ortib bormoqda. Xodimlarning muomala madaniyati, kiyinish uslubi, rahbar va jamoa o'rtasidagi munosabatlar, ish joyining tartibli va estetik jihatdan qulay tashkil etilishi tashkilot nufuziga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shu bois mazkur maqolada tashkilotlarning etik va estetik madaniyat normalarining mohiyati, ularning asosiy tamoyillari hamda zamonaviy tashkilot faoliyatidagi ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

**Asosiy qism.** Etik madaniyat tashkilot faoliyatida xodimlarning axloqiy me'yorlarga amal qilishi, o'zaro hurmat, mas'uliyat va halollik tamoyillariga asoslangan munosabatlarni shakllantirishni anglatadi. Har qanday tashkilotda sog'lom muhit yaratish uchun etik qoidalar muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, rahbar va xodim o'rtasidagi munosabatlarda adolat, ochiqlik va ishonch tamoyillarining mavjudligi jamoaning samarali faoliyat yuritishiga xizmat qiladi.

Etik madaniyatning asosiy vazifalaridan biri — tashkilot ichidagi nizolarni kamaytirish va xodimlarning mehnatga bo'lgan motivatsiyasini oshirishdir. Xodimlarning bir-biriga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'lishi, xizmat vazifalarini vijdonan bajarishi hamda tashkilot manfaatlarini ustuvor qo'yishi korporativ madaniyatning muhim ko'rsatkichlaridan hisoblanadi.<sup>1</sup>

Bugungi kunda ko'plab tashkilotlarda maxsus “Etika kodeksi” ishlab chiqilib, unda xodimlarning xizmat odobi, kiyinish madaniyati, muomala qoidalari va kasbiy mas'uliyati belgilab qo'yiladi. Bu esa tashkilot faoliyatida intizom va tartibni mustahkamlashga yordam beradi.<sup>2</sup>

Estetik madaniyat tashkilotdagi tashqi va ichki muhitning go'zalligi, tartiblilik hamda qulayligini ifodalaydi. Ish joyining estetik jihatdan to'g'ri tashkil etilishi xodimlarning ruhiy holati

<sup>1</sup> Karimova D. Tashkilot madaniyati va boshqaruv etikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – 45-bet.

<sup>2</sup> Ahmedov Sh. Korporativ boshqaruv asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. – 62-bet.

va mehnat unumdorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yorug', ozoda va zamonaviy jihozlangan ish muhiti insonda ijobiy kayfiyat uyg'otadi hamda ijodkorlikni rivojlantiradi.

Tashkilotning estetik madaniyati nafaqat ish joyining ko'rinishida, balki xodimlarning nutq madaniyati, tashqi ko'rinishi va muomala uslubida ham namoyon bo'ladi. Xodimlarning rasmiy va ozoda kiyinish uslubi, mijozlar bilan muloyim muomala qilishi tashkilot imijini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Shuningdek, estetik madaniyat tashkilotning raqobatbardoshligini oshirishda ham muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy ofis dizayni, qulay mehnat sharoiti va xizmat ko'rsatish sifati mijozlarda tashkilot haqida ijobiy taassurot uyg'otadi. Shu sababli bugungi kunda ko'plab tashkilotlar korporativ uslub va estetik muhitni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Etik va estetik madaniyat bir-biri bilan uzviy bog'liq tushunchalardir. Etik me'yorlar jamoada sog'lom ijtimoiy munosabatlarni shakllantirsa, estetik madaniyat ushbu muhitning tashqi ko'rinishini mukammallashtiradi. Tashkilotda ichki intizom, hurmat va mas'uliyat mavjud bo'lsa, bu estetik muhitga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.<sup>3</sup>

Masalan, xodimlarning ish joyini ozoda saqlashi, hujjatlar bilan tartibli ishlashi yoki xizmat kiyimlariga rioya qilishi etik va estetik madaniyatning uyg'unlashgan ko'rinishi hisoblanadi. Shu bois tashkilotlarda mazkur ikki yo'nalishni birgalikda rivojlantirish muhim vazifa sanaladi.

Natijada etik va estetik madaniyat normalariga amal qiluvchi tashkilotlarda mehnat samaradorligi oshadi, jamoada sog'lom psixologik muhit shakllanadi hamda tashkilotning jamiyatdagi obro'si yuksaladi.

Nazariy yondashuvlar. Tashkilotlarning etik va estetik madaniyatini o'rganishda ko'plab olimlar o'z ilmiy qarashlarini ilgari surganlar. Ularning nazariyalari tashkilot ichidagi munosabatlar, boshqaruv uslubi, axloqiy me'yorlar va korporativ muhitni shakllantirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Nemis sotsiologi Max Weber tashkilot boshqaruvida tartib-intizom, mas'uliyat va axloqiy me'yorlarning muhimligini ta'kidlagan. U ishlab chiqqan byurokratik boshqaruv nazariyasiga ko'ra, tashkilot faoliyati aniq qoidalar, xizmat majburiyatlari va etik tamoyillarga asoslanishi lozim. Veber fikricha, xodimlarning o'z vazifalariga mas'uliyat bilan yondashishi tashkilot samaradorligini oshiradi.<sup>4</sup> Shuningdek, olim rasmiy munosabatlar tizimini tashkilot madaniyatining asosiy elementi sifatida ko'rsatadi. Bu yondashuv bugungi korporativ etikada ham muhim ahamiyatga ega.

Amerikalik sotsiolog va psixolog Elton Mayo tashkilotda inson omiliga katta e'tibor qaratgan olimlardan biridir. U o'zining “Insoniy munosabatlar” nazariyasida jamoadagi ijobiy psixologik muhit, o'zaro hurmat va samimiy munosabatlarning mehnat unumdorligiga kuchli ta'sir qilishini asoslab bergan.<sup>5</sup> Mayo fikricha, xodimlarga faqat iqtisodiy resurs sifatida emas, balki ijtimoiy va ma'naviy ehtiyojlarga ega shaxs sifatida qarash zarur. Ushbu nazariya tashkilot etikasi va muomala madaniyatining rivojlanishida muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Amerikalik olim Edgar Schein korporativ madaniyat tushunchasini chuqur tadqiq qilgan. Unga ko'ra, tashkilot madaniyati xodimlarning umumiy qadriyatlarini, urf-odatlarini, xulq-atvori va etik qarashlarini asosida shakllanadi.<sup>6</sup>

Sheyn tashkilot madaniyatini uch darajaga ajratadi:

- tashqi belgilar va ramzlar;

<sup>3</sup> Rasulov B. Estetik madaniyat va xizmat etikasi. – Samarqand: Zarafshon, 2021. – 38-bet.

<sup>4</sup> Weber M. The Theory of Social and Economic Organization. – New York, 1947. – p. 112.

<sup>5</sup> Mayo E. The Human Problems of an Industrial Civilization. – Boston, 1933. – p. 68.

<sup>6</sup> Schein E. Organizational Culture and Leadership. – San Francisco, 2010. – p. 25.

- qadriyatlar va me'yorlar;
- chuqur ichki qarashlar.

Mazkur nazariya estetik va etik madaniyatning tashkilot ichidagi o'rnini tushunishda muhim hisoblanadi. Ayniqsa, tashkilotning tashqi ko'rinishi, xizmat uslubi va korporativ imiji estetik madaniyatning asosiy ko'rinishlari sifatida baholanadi.

Nemis faylasufi Immanuel Kant etikani insonning burch va mas'uliyatiga asoslangan axloqiy tizim sifatida talqin qilgan. Kantning fikricha, inson har qanday faoliyatda halollik, adolat va insoniylik tamoyillariga amal qilishi kerak.<sup>7</sup>

Uning “kategorik imperativ” nazariyasi tashkilot etikasi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu nazariyaga ko'ra, inson o'z xatti-harakatlarini umumiy axloqiy qonun darajasida baholashi lozim. Bu esa rahbar va xodimlarning professional etikaga rioya qilishida muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Estetik madaniyat masalalari qadimgi yunon faylasuflari tomonidan ham o'rganilgan. Jumladan, Aristotile go'zallik va uyg'unlik inson ruhiyatiga ijobiy ta'sir qilishini ta'kidlagan. Uning fikricha, tartib va uyg'unlik mavjud bo'lgan muhit inson faoliyatining samaradorligini oshiradi.<sup>8</sup>

Bugungi tashkilotlarda ofis dizayni, ish joyining ozodaligi va korporativ uslubning shakllanishi aynan estetik qarashlarning amaliy ko'rinishi hisoblanadi.

**Xulosa.** Tashkilotlarda etik va estetik madaniyat normalariga amal qilish boshqaruv samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Chunki har qanday tashkilotning muvaffaqiyati nafaqat moddiy resurslar yoki texnologik imkoniyatlarga, balki undagi ma'naviy muhit va jamoaviy munosabatlarga ham bog'liqdir. Etik madaniyat xodimlarning o'zaro hurmat, mas'uliyat, halollik va xizmat burchiga sodiqlik asosida faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Estetik madaniyat esa ish muhitining qulayligi, tashkiliy tartib va korporativ imijning shakllanishiga xizmat qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sog'lom etik muhit mavjud bo'lgan tashkilotlarda jamoa a'zolari o'rtasidagi ishonch mustahkam bo'ladi, nizolar kamayadi va mehnat unumdorligi oshadi. Shu bilan birga, estetik jihatdan tartibli va zamonaviy tashkil etilgan ish joyi xodimlarning ruhiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi hamda ularning ishga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytiradi.

Maqolada tahlil qilingan Max Weber, Elton Mayo va Edgar Schein kabi olimlarning nazariyalari tashkilot madaniyatining ilmiy asoslarini ochib beradi. Ularning qarashlariga ko'ra, tashkilot rivojida insoniy munosabatlar, axloqiy qadriyatlar va korporativ muhit muhim o'rin egallaydi.

Shunday ekan, zamonaviy tashkilotlarda etik va estetik madaniyatni rivojlantirish, xodimlarning kasbiy odobi va muomala madaniyatini takomillashtirish, shuningdek, qulay va estetik ish muhitini yaratish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Bu esa tashkilotning jamiyatdagi nufuzi va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

### References:

1. Karimova D. Tashkilot madaniyati va boshqaruv etikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2020.
2. Ahmedov Sh. Korporativ boshqaruv asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
3. Rasulov B. Estetik madaniyat va xizmat etikasi. – Samarqand: Zarafshon, 2021.
4. Weber M. The Theory of Social and Economic Organization. – New York, 1947. – p. 112.
5. Mayo E. The Human Problems of an Industrial Civilization. – Boston, 1933. – p. 68.
6. Schein E. Organizational Culture and Leadership. – San Francisco, 2010. – p. 25.

<sup>7</sup> Kant I. Groundwork of the Metaphysics of Morals. – Cambridge, 1998. – p. 37.

<sup>8</sup> Aristotle. Poetics. – Athens classical studies edition, 2001. – p. 19.

7. Kant I. Groundwork of the Metaphysics of Morals. – Cambridge, 1998. – p. 37.
8. Aristotle. Poetics. – Athens classical studies edition, 2001. – p. 19.
9. Qosimov A. Menejment etikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. – 175 b.
10. Ismoilov H. Tashkilotlarda muomala madaniyati. – Toshkent: Fan, 2022. – 148 b.